

Un contrabandista

En Cames havia arrencat de Vilallonga i feia tota la pujada a cavall fins ben a prop de les roques d'en Mercer. Des d'algunes sortides s'estalviava, a les costes, perquè el cansaven. A les baixades, en canvi, encara estava a punt de doblar el camí amb qualsevol. El cert és que en ell no era ben bé un mèrit, perquè les seves cames eren molt llargues i tenia la petja ferma i segura. La seva flaqueza li provenia del pit.

Se'n solia endur en Tubau com a mosso de peu. En Tubau, que no callava mai, tot al llarg del camí, un pic havia encetat la conversa. Pel poble enraonava poc: era només en posar-se en marxa que li entrava la parlera. Pensava alt, i totes les qüestions de veïnat i les xafarderies de la seva muller les anava descabdellant a tota veu, seguint l'euga i, en ocasions que la costa era sobtada, agafant-se-li a la cua. En Cames, mal col·locat dalt de la bèstia, sense respondre-li mai, es deixava condormir amb la xerrameca del vell. En Tubau presumia d'haver estat presoner dels carlins a Camprodon, on mai tenia record d'haver patit més fam ni més gana. D'ençà d'aquell fet, feia gala també de no creure en capellans ni metges, car tots anaven pel llur negoci, com ell mateix. Tota la seva fe es concentrava en les oracions i les creus que solia fer la seva dona, que tot ho curava i tot ho sabia. Parlava de les seves cures amb certa unció, i creia fermament, com ella, en les arts de bruixeria i en morts que tornen, i en mals donats i en la gent que fa patir.

En Cames, rebrot d'una nissaga de pastors, carnissers i tractants en bestiar, s'havia tornat a entregar al contraban d'ençà que havia complert el servei. De noi i de jovenot havia sempre seguit el seu pare; era un dels més guapos i cepats minyons d'aquells rodals. El motiu li venia de que, assegut, semblava no saber què fer-se de les cames, i també de les llargues gambades que pegava en posar-se a caminar. Durant els tres anys d'artiller va espavilar-se bon xic, la seva complexió no essent apta per els abusos als quals, amb alguns companys d'armes, s'havia entregat. Malgrat això, amb el seu aire formalot, poc rialler de natural, amb la mateixa constància havia servit en l'exèrcit que ara complia el seu arriscat negoci del contraban. Estava al caire del tombar els trenta, i restava fadrí, vivint sol amb sa mare. Feia estrany veure aquell homenàs muntat, i a peu un vell de setanta, menut i secalló.

No gaire lluny de l'indret dels rocs d'en Mercer, en Cames va descavalcar, i en Tubau, amb l'euga, va tornar-se'n, emprenent la davallada. Durant un tall de camí, encara l'airet matinal ens trametia alguns mots saltats del llarg soliloqui a alta veu d'en Tubau, que anaven fent-se confosos gradualment a mesura que la distància ens separava: una estona vàrem passar que encara el sentíem sense veure'l.

El dia, que havia anat trencant durant la pujada, deixant-nos tot just entreveure el veïnat de Faitús als nostres peus, ja era ben alt al punt d'entrar en la collada del Costabona. Aquell maig era ben dolç; ran mateix de les clapes de neu, que a raigs mormoladors s'anaven fonent, hi esclatava la més esplèndida florida de jonquilles formant altres clapes d'una nova blancor pigallejada de groc, esteses gairebé tant com aquelles que la neu

formava. Després, en atènyer els rocs de Rotlà, en Cames ens els mostrava com a relíquies d'aquell personatge que la llegenda ha transformat en un Hèrcules pireneic: la rocassa enorme on ell seia, amb les marques ferotges de sa masculinitat; l'abeurador del seu cavall; i, tot signant ens deia: —Aquí ell i el seu cavall es reposaven quan venien llassats.

En una de les tantes fonts de la Perdiu que es troben pels alts paratges, provinents de les neus en fosa, vàrem fer un prim dinar. Els daltabaixos ens voltaven, i podíem posar una cama a França i l'altra a Espanya sense adonar-nos que allò fossin fronteres. En Cames se'n reia pla bé, de les demarcacions dels estats, que en aquells verals no s'hi veu rastre de fites! Comprava bestiar al Conflent, i entrava ramades de xais i de vedells de la manera més traçuda que podia, havent sabut trobar la manera de prescindir dels carrabiners, que, per altra part, no el solien gaire molestar. Oh, el ferest paisatge on reposàvem ajaguts de cara al cel i els braços sota el cap! Lleugeres bromes passaven galopant, i la màgica volta el cel romania, per això, quasi sempre rasa, llisa. Tot a l'entorn nostre unes grans llepades de neu formaven cresteres i balmes brillejants, tot dentellejant a prop dels rierols que es fonien. Sobtadament es va fer sentir un brogit de rocs que s'escorrien per un tarter, i en Cames ens assenyalava un isard, que va passar rabent vora nostre. Tot seguit en divisàrem un escarmot de sis, alerta el cap airós, que desapareixia quasi sense tocar a terra, volant, deixant-nos com una alenada de gràcia i de llibertat.

Mes la jornada era llarga i les hores comptades i ens calia apressar el pas. En Cames no era massa amic de garlar, però li agradava mostrar-nos quelcom pel camí. En el desolat pla de Can Magre ens va fer veure la calavera d'un vedell perdut per ell, en el darrer viatge, enmig d'una furiosa tempestat de vent. Ens parlava, amb frases curtes i trencades, de les amargures de l'ofici, dels perills del mal temps i de les neus, de l'arriscat que resulta passar bestiar per aquelles altituds.

Per les esquerdes de Rojà vàrem anar a parar, pel llarguíssim camí empedrat de la Tira (nom que tan ofèn als seus veïns), al vilatge de Pi. A la plaça hi havia balles. Les noies lluien llurs cofes les millors, i algunes hi duïen enronada una corona de flors. Llurs flingaries, vestits vulgarment de negre, hi feien bracet, amb desig d'emportar-se-les a un lloc solitari. El nostre company de camí allí acabava el seu per aquell dia. A Pi havia trobat coneixences: quasi tothom li deia quelcom. A nosaltres se'ns va presentar ell mateix l'*instituteur*, un francès del Nord que es trobava expatriat en aquell vilatge català. Tenia l'aspecte miseriós, i no semblava complir a gust la seva missió delicada. A les poques paraules ens va fer sentir tot el seu despit contra la llengua parlada en aquell poble. Aviat vàrem comprendre com devia fer-lo sentir encara més, aquell despit, als fills d'aquells pagesos, i de quina manera més poc agradosa els devia fer aprendre la llengua que ell tenia com a natural.

Al cap de cosa d'un any, de passada dret a Setcases, vàrem deturar-nos a Vilallonga preguntant per en Cames. El simpàtic contrabandista havia mort tísic. Al cap de poca estona trobàrem en Tubau, que ens ho va dir senzillament, i vàrem conèixer la trapassera de la seva muller, petitona i de llavis primos, que, amb un aire saberut, entre una colla d'altres coses, ens va

dir: —Si sa mare li hagués fet els perfums que jo li deia (farigola, pinyes bordes), potser se li hagueren estovat un xic els canons.

Jaume Massó i Torrents. *Croquis Pirinencs*, Barcelona, 1921. Citat de l'edició de Biblioteca Selecta, Barcelona, 1947, p. 191-196.